

Det kristne fællesskab i en 'singletid'

- En kvalitativ undersøgelse af singlers
perspektiver på kristne fællesskaber

Dorte Kappelgaard
Center for Ungdomsstudier
og Religionspædagogik

April 2010

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	s. 3
2. Den gode menighed	s. 5
3. Hvilke temaer er interessante?	s. 8
4. Single i det kristne fællesskab	s. 9
5. Singlemiljøer i det kristne fællesskab	s. 19
6. Singlestatus som tema i fællesskabet	s. 24
7. At åbne menigheden for ikke-kirkelige singler	s. 27
8. Konklusion	s. 28
9. Et nært fællesskab, der ikke virker ensrettende?	s. 30
10. – Og hvad gør vi så?	s. 31

1. Indledning

En kultur med mange tidlige, livslange ægteskaber og forventningen om tidligt at indgå i en kernefamilie er over de sidste årtier blevet afløst af en langt mere differentieret kultur, hvor singletilværelsen er blevet stadig mere 'normal'. Det at være single kan indebære en større grad af tid til fritidsinteresser, selvstændighed, karrieremuligheder, frihed, mulighed for at indgå på datingmarkedet etc. Vi ser også en voksende andel af de kristne fællesskabers unge voksne sidst i tyverne og først i tredverne, der er singler, i hvert fald i nogle sammenhænge. Samtidig er det vores antagelse, at der er en tendens til, at flere i evangelikale sammenhænge bliver gift og får børn, når de er først eller midt i tyverne end i det omgivende samfund.

Hvad gør det ved singlers oplevelse af det at være en del af et kristent fællesskab? Oplever de, at deres forhold til menigheden er påvirket af, om de er singler eller ej? Mener de, at der er forskel på de (oplevede) dominerende behov og ønsker i det kristne fællesskab og de behov og ønsker, som de selv og andre singler i og uden for det kristne fællesskab møder dette med? Ser de uoverensstemmelser mellem egne tanker om det at være single i et kristent fællesskab og andres måde at møde dem på som singler?

I lyset af disse overvejelser er det oplagt gennem interviews at undersøge, hvilke tanker singler i kristne fællesskaber gør sig om det at være en del af disse. På den baggrund kan vi overveje, hvorvidt der er måder, hvorpå ledere, fællesskaber og singler selv kan fremme kulturer i kristne fællesskaber, som er attraktive for den store gruppe af unge voksne på ca. 25-35 år, der er singler.

Nogle af de spørgsmål, der vil blive stillet er følgende: Hvad søger singler i et kristent fællesskab? Hvad ser de som den ideelle relation til familierne og til andre singler? Hvilke temaer vil de gerne høre mere om? Hvordan mener de, at kristne generelt forholder sig til singlernes civilstatus og er det forskelligt fra det, de oplever i miljøer uden for de kristne fællesskaber? Skal der tales mere om singlesituationen, eller er det bedre ikke at fokusere på det? Skal der være flere singlearrangementer, eller er det at kategorisere singlerne på en uhensigtsmæssig måde? Og hvordan kunne man som menigheder tiltrække flere singler?

1.1 Overvejelser om det at sætte fokus på singler i menigheder

"En undersøgelse om singler i kristne fællesskaber? Er det ikke at udstille dem som en særlig gruppe, der er ensartet, og som det er synd for?" Flere gange er vi blevet præsenteret for den holdning, når vi har fortalt om projektet, (selv om det oftest har vakt positive reaktioner hos såvel singler som ikke-singler.) Der gives udtryk for bekymring for, at singler kommer til at fremstå som en gruppe af fællesskabet, der har særlige behov, og som kan skæres over en kam. For at være single er jo bare det ikke at være i et parforhold, og at tale om det, vil virke problematiserende på en måde, som måske slet ikke er relevant, eller alternativt måske blot gør ondt værre, er logikken. Det er overvejelser, som er særdeles relevante for undersøgelsen på den måde, at de faktisk udgør en del af dens afsæt:

For det første er det netop en del af undersøgelsens koncept at give plads til den slags kritiske overvejelser. Hvorfor kan det opleves problematisk at foretage en undersøgelse af singler i menigheder, mens det ikke ville virke problematisk at gøre det i forhold til fx børnefamilier?

Er det ikke netop vigtigt at undersøge et 'fænomen', som er udbredt, men som det for nogle er problematisk at tage op som tema: Hvad er det, der kan gøre det problematisk? Og hvad kan gøre, at det for andre ikke er problematisk? Hvad er det konstruktivt at tale om og på hvilken måde?

For det andet kan undersøgelsen præsentere et lille udsnit af bredden i måder at forholde sig til sin egen singlestatus på. Det kan pege på vigtigheden af ikke at have en alt for forudindtaget forestilling om, hvad det at være single i en menighed betyder for den enkelte.

1.2 Undersøgelsens metode

De 16 interviews er foregået pr. telefon samt i få tilfælde ansigt til ansigt. Interviewpersonerne kommer i folkekirker, frikirker, valgmenigheder, en frimenighed, et missionselskab og en kirkelig organisation. Vi har fundet frem til dem gennem præster, ledere, menighedsråd og venner, der har videresendt information om undersøgelsen i deres netværk.

En del - dog ikke alle - interviewede har allerede på forhånd reflekteret over det at være single i menigheden. Det er oplagt at forestille sig, at de har sagt ja til at blive interviewet, netop fordi de godt kan overskue at skulle forholde sig til temaet, og fordi de synes, de har noget at sige.

1.3 Interviewpersonerne og fællesskabet

Det er meget forskelligt, hvor engagerede de interviewede er i deres kristne fællesskaber. Der er flere menighedsrådsmedlemmer og en leder for noget af kirkens arbejde. Andre møder blot op om søndagen. Én betegner sig som *"turist. Jeg er simpelthen så kirketræt, at jeg har givet mig selv lov til at bare at være der. Jeg har før været mere engageret i en kirke, og det kørte jeg rigtig træt i"*. Og en enkelt kalder sig 'søgende' og har kommet jævnligt i en menighed i ca. et år.

I nogle af de kristne fællesskaber, som interviewpersonerne er en del af, er der ifølge disse ganske få singler på 30-35 år, mens der i andre sammenhænge er mange. Flere sætter ord på oplevelsen af, at der er en langt større andel af singler i denne aldersgruppe i kristne sammenhænge i København eller storbyen end andre steder i Danmark.

Interviewpersonerne er blevet spurgt om, hvordan de opfatter begrebet 'single', så vi kan vide, hvordan de anvender det i interviewene. De fleste giver udtryk for at opleve begrebet 'single' som neutralt: Det betegner det faktum, at man ikke er i et parforhold. Nogle oplever dog begrebet som lidt negativt ladet. En kvinde udtrykker det således: *"Det rummer en utilstrækkelighed, og det bryder jeg mig ikke om. Det har en klang af, at man ikke hviler i sig selv, men er på jagt, på udkig. Man mangler noget mere i sit liv, er i venteposition. Det kunne være rart, hvis der ikke var så meget stress i ordet."* Flere henviser til 'enlig' som en langt

mere negativt ladet betegnelse, som de ikke gerne vil tilskrives af andre.

2. Den gode menighed

Det er oplagt først at spørge til den enkeltes generelle forestilling om den ideelle menighed. Det at være single betyder ikke nødvendigvis, at singletemaet er væsentligt for singlens generelle tanker om det at være i en menighed. Det viser sig, at det i høj grad varierer, hvor meget det at være single fylder i interviewpersonernes bevidsthed i forhold til fællesskabet. Nogle tager det straks op, mens andre slet ikke berører emnet.

2.1 Fællesskab – ideal og virkelighed

Hvad kendetegner det gode kristne fællesskab ifølge de interviewede personer?

Nærhed og dybde

Et af de temaer, der dukker op hos flere er det omsorgsfulde fællesskab: *"En rigtig god menighed er en menighed med åbne arme. Varme, omsorg, hvor alle bliver set og taget imod. Hvor man er tryk ved hinanden som fællesskab"* (kvinde, 29 år).

En anden kvinde peger på de nære relationer som noget, det er vigtigt at investere i og at opbygge over tid, især når man er en relativt ny menighed: *"Vi arbejder meget med at opbygge relationer, men hvor det også kan være svært, hvordan kommer vi i dybden og deler liv uden at det bliver meget overfladisk. Det at det er en dyb kirke. Det er en udfordring"* (kvinde, 29 år). En kvinde fra den samme menighed mener, at det er vigtigt ikke at være så aktivitetsfokuserede, at der ikke bliver plads til stilhed og langsomhed.

Rummelighed og mangfoldighed

En interviewperson oplever sin nye menighed som *"meget broget aldersmæssigt og typemæssigt. Jeg synes, den er rigtig rummelig. Jeg kan godt lide, at der er mange ting, der stikker ud. Der er ikke så meget der er perfekt, clean, kører på skinner, men det er på en positiv måde, der gør at der er plads til alle"* (kvinde, 30 år). Rummeligheden og den 'uperfekte' praksis giver oplevelsen af, at der er plads til alle, fordi den enkeltes særheder og fejl - såvel som civilstatus - er mindre synlige, når de ikke er de eneste. En mandlig single uddyber dette tema:

For en interviewperson er det at kunne være 'sig selv' centralt: *"I vores kirke er det ikke min oplevelse, at man skal tale på en bestemt måde. Det oplever jeg i andre kirker, at man ikke må sige folk eller hold kæft. Og for mig er det et udtryk for, at man kan vise, hvem man er (...) Hvis nogen laver en fejl oppe fra scenen, kan man grine ad det, og at man ikke ser surt på hinanden, hvis man kommer til at larme"* (mand, 25 år).

Det at være sig selv er nært knyttet til det at kunne tale og opføre sig, som man plejer. Manden ønsker således tilsyneladende en nedbrydning af skellet mellem hverdagsliv og menighedsliv og plads til fejl og til en mangfoldighed af måder at være på. Andre interviewpersoner giver netop udtryk for at savne en større mangfoldighed af typer.

Fokus på hverdagslivet

En kvinde, der har været med til at plante en ny menighed for få år siden, er optaget af, at kirken skal være et

"fællesskab frem for en institution. Hvor man spiser sammen, og som er mere netværksagtig. Det skal være noget, der er i din hverdag, noget mere end bare at komme hver søndag, give tiende, tage nadveren og gå hjem igen. Det bliver meget sterilt. Man skal vokse meget mere ud til andre, end man gjorde i det kirkemiljø, jeg er vokset op i. Man skal ikke sidde på hinandens skød, man skal være ude i det almindelige liv med almindelige mennesker, der har samme problemer som vi har. Der har været en opsplittet tankegang (...) Det kristne fællesskab skal være et sted at få støtte, men som ikke kræver isolering fra omverdenen" (kvinde, 32 år).

Fællesskabet skal altså være kendetegnet ved at rumme noget hverdagsligt (jf. s. 8). Det skal ikke stå i kontrast til det omgivende samfund, men være en hjælp til at tackle livet i hverdagen.

Form, indhold og kommunikation

Desuden er der ønsket i forhold til fællesskabet, der handler om form, indhold og kommunikation: En mand savner, at der er flere eksperimenter i måden at samles på i kirken om søndagen. For en, der er uddannet inden for kommunikation og selv arbejder med sin kirkes kommunikation, er det vigtigt *"med en gennemsigtig menighed, hvor man ved, hvad man laver og hvorfor man laver det"* (kvinde, 30 år). Andre definerer det ideelle fællesskab ud fra det indhold, man samles om (jf. s. 8). Et sidste aspekt, der nævnes er aktiviteter svarende til livssituationen (jf. s. 19)

For flere er det desuden et vigtigt tilknytningspunkt til fællesskabet, at de oplever at gøre en forskel i det kirkelige arbejde.

2.2 Ærlighed

I hvor høj grad er de kristne fællesskaber præget af plads til at være ærlige, fx omkring hvordan man har det? Og er stor ærlighed et ideal?

For en del af interviewpersonerne er det et nøgleord i forhold til det ideelle fællesskab. En mand ville gerne have, at man spurgte mere ind til hinanden, fordi han ikke er typen, der lukker op for de mere personlige samtaler af sig selv, selv om han egentlig ønsker at gøre det. En kvinde mener omvendt ikke, at andre skal komme for tæt på, idet det ikke passer til kulturen i den del af landet, hun bor i. Fællesskabet må gerne være overfladisk, hvis blot der er venner, der kan komme tæt på.

Flere påpeger forskellen på, hvor stor ærlighed der er og bør være i mindre og i større fællesskaber. Det er kun i de små fællesskaber, at det er passende at blive meget personlig. Andre savner derimod, at man også tør at være ærlig i det større fællesskab: *"Hvis man ikke lige har en super dag, så spiller man måske lidt, jeg har en okay dag. Og lader være med at*

fortælle at katten er blevet kørt ned. Man siger ikke, 'jeg har bare en røvdag, men jeg har brug for lige at komme her'" (mand, 31 år). I denne mands øjne får fællesskabet således ikke funktion af at være det sted, hvor man oplever at kunne komme, som man er, og hvor man er bundet sammen af indbyrdes accept frem for af det at være en gruppe mennesker, der har det godt. Men det er tilsyneladende et behov, der er til stede.

Nogle oplever en stor grad af ærlighed: "Jeg oplever (ærligheden i menigheden) i langstørre grad end nogensinde. Både venskabsmæssigt og fx at der er én, som har fået en abort, én der fortalte om problemer med pornografi, og (folk, der) bare har det svært med fysisk eller psykisk sygdom" (kvinde, 33 år). Ærligheden omkring svære forhold kan gøre fællesskabet til et sted, hvor man oplever (i nogen grad) at blive set som et helt menneske med styrker og svagheder. Det kan overvejes, om et sådant fællesskab måske endda være et sted at integrere forskellige aspekter af livet på en måde, som man måske ikke oplever at kunne i andre sammenhænge.

Ledernes ærlighed

Også ledernes ærlighed og gøren sig sårbar pointerer flere som vigtig for fællesskabet: "Man kan godt savne lidt mere ærlighed i forhold til forkyndelsen. Det virker mere som at 'sådan holder man prædikener, og det har man altid gjort'. Der er ikke særligt meget blod, sved og tårer og glæde i prædikenerne" (mand, 32 år). Hvis en prædiken skal være vedkommende for denne mand, skal han kunne fornemme mennesket bag ordene. Disse skal være vedkommende og afspejle livet og de følelser, det rummer for præsten selv.

En sådan ærlighed oplever en kvinde tilsyneladende i en anden kirke:

"Ledelsen (...) siger nogle gange undskyld. Det har jeg aldrig nogen sinde oplevet før. Det har jeg oplevet nogle gange, at de stiller sig op og siger: 'Det her har vi ikke haft fokus nok på.' Det har jeg meget respekt for. Det gør, at de bliver forbilleder for os andre på den måde. Mit commitment bliver større, fordi det (de siger) er ærligt og reflekteret. At der ikke er nogen, der sidder krampagtigt og holder fast i noget. Så kan vi ligesom alle sammen være der, hvis ledelsen stiller sig op og siger undskyld" (kvinde, 32 år).

Det at ledere tør at indrømme fejl giver tilsyneladende oplevelsen af plads til, at andre kan begå fejl. Det giver 'commitment', dvs. villighed til at forpligte sig på det fælles, tilsyneladende fordi lederne tager det seriøst, hvordan deres ord og handlinger påvirker fællesskabet og at de hellere vil fremstå fejlbarlige end fastholde en måde at lede på, som med fordel kunne ændres. Måske man endda kan sige, at det, at lederne sætter menighedens trivsel over fastholdelsen af egen succes, får menigheden til at fremstå som et unikt fællesskab, som det er attraktivt at være en del af.

3. Hvilke temaer er interessante?

Vi kommer senere ind på de temaer, der er relateret til det at være single, og som de interviewede gerne vil høre og tale mere om i det kristne fællesskab (se s. 26). I første omgang skal vi se på de øvrige temaer, som bliver nævnt.

3.1 Hverdagsliv

Nogle vil gerne have mere fokus på det levede hverdagsliv i taler og prædikener.

"Jeg har brug for at høre mere om, hvordan troen er relevant i hverdagslivet, frem for at Jesus har frelst mig, og hvor stort det er, det har jeg hørt på i 30 år. Det har også været min frustration. Hvad er det, det betyder i vores hverdag, arbejde, fritid? Vi skal ikke være bange for at involvere os (i livet uden for kirken)" (kvinde, 30 år).

Denne kvinde synes, hun hører tilstrækkeligt om udgangspunktet og fundamentet for troen, mens hverdagspraksissen bliver overset. På den måde kommer det kristne fællesskab og hverdagslivet potentielt til at stå som to adskilte størrelser, der ikke siger hinanden noget. Kvinden – såvel som andre interviewpersoner – ønsker en større sammenhæng mellem det, der tales om og det liv, der leves.

En mand uddyber dette tema:

"Jeg tror det er rigtig vigtigt, at vi tager op, at vi lever i en kultur, der har bevæget sig moralsk og etisk et godt stykke væk fra det man i klassisk kristendom tænker som værende godt. Dels i forhold til seksualitet og social adfærd og dels helt grundlæggende etiske spørgsmål, hvordan forholder vi os til sandhed og uretfærdighed" (mand, 25 år).

For ham er det vigtigt ikke blot at gentage, hvad man hidtil har set som den rigtige livspraksis, men at forholde sig konkret til de værdier og levemåder, der præger samfundet her og nu.

3.2 Samfundsengagement

Nogle af interviewpersonerne peger desuden på økologi, politik, samfundsmæssige begivenheder, sundhed, uddannelse, m.v. som områder at diskutere i et kristent perspektiv, igen fordi der ønskes en større grad af sammenhæng mellem troen og det levede liv, privat såvel som i forhold til samfundet.

Samme kvinde som citeret ovenfor er desuden optaget af, at man ikke blot taler om samfundet, men sammen tager nogle initiativer til konkret social handling:

"Social innovation i byen og udadtil i (den tredje) verden, der er (min kirke) fantastisk. Vi taler om at oprette en fond, organisation eller et firma, som kunne løbe rundt selvstændigt 'ude i verden', men er baseret på de værdier vi har i fællesskabet. Det handler om at række ud i Ålborg og Afrika eller Asien" (kvinde, 30 år).

Også dette kan ses som udtryk for et ønske om at få ord og handling til at følges ad i praksis. Der er tilsyneladende en træthed af værdier i form af ord og et ønske om større autenticitet, hvor man gør det, man siger, og hvor man får oplevelsen af at gøre en forskel.

Er disse temaer enestående for singler i kristne fællesskaber? Næppe. Men det er vigtigt at have med for at forstå det udgangspunkt for det at være et godt kristent fællesskab, som interviewpersonerne har. Og det er vigtigt i forhold til at vise, at nogle af singlerne langt fra primært oplever deres relation til eller ideal for fællesskabet som knyttet til noget, der har med civilstand at gøre.

3.3 Guds væsen og bibelundervisning

Der er interviewpersoner, der nævner Guds tilgivelse eller Guds kærlighed som noget, det er vigtigt at tale om. De to personer understreger betydningen af at få disse temaer ind over livet. Undervisningen skal således være koblet op på hverdagslivet, jf. ovenstående tema. Og endelig er der en person, for hvem det er vigtigt med megen bibelundervisning.

4. Single i det kristne fællesskab

4.1 Bevidsthed om at være single

Hvor bevidste er singlerne om, at de er singler, når de er til stede i deres kristne fællesskab? Det er der stor forskel på. Og for nogle handler det om, hvorvidt man føler sig anderledes og bliver mindet om, at man er single. For andre handler det om at have en anden dagsorden end de, der er i parforhold.

”Det tænker jeg aldrig over”

For nogle er det at være single noget, de aldrig har spekuleret over i forhold til det at være menighed. De oplever at være til stede som dem, de er, ikke som medlemmer, der tilhører en gruppe af singler, eller som ’stikker ud’ ved at være singler. Andre er nok bevidste om deres singlestatus, men ser det ikke som noget, der påvirker deres relation til resten af menigheden, eller oplever det som ’normalt’ at være single, fordi de er en del af en større singlegruppe.

Bevidsthed om savn eller at føle sig anderledes

En kvinde er mere bevidst om det, at hun er single i menigheden end udenfor den, fordi parrene ofte er gift. Forskellen opleves derfor større. Men hun oplever ikke, at der ikke er plads til singlerne. En anden kvinde er kun bevidst om, at hun er single, når hun tilfældigvis er den eneste af slagsen i en gruppe mennesker. En anden kvinde oplever, at det kommer an på, hvordan hun i øvrigt har det:

”Det at være single, det er jo en oppustelig størrelse. Kører tingene, og er man glad og tilfreds, livet går derudad, så ja, det er fint, så er der ikke noget. Er det lidt hårdt på arbejdet, og fik man heller ikke lige slappet af, så er det knap så sjovt. Men det er ikke sådan, at jeg bliver ramt af singleness, når jeg kommer i kirke” (kvinde, 33. år).

Kvindens bevidsthed om det at være single er ikke konstant, den er påvirkelig af andre omstændigheder.

En kvinde oplevede i sin tidligere kirke *"tit at det (om man er i parforhold,) kan komme til at fylde alt for meget, ting blive målt på, om man er det ene eller det andet. Og det har ikke så stor betydning for mit gudsforhold, så jeg har ikke brug for det"* (kvinde, 30 år). Hun har således oplevet, at der var et overdrevent fokus på, om hun var single, mens det for hende ikke havde så stor en betydning, og det skabte tilsyneladende en uoverensstemmelse mellem fokus i hendes 'gudsforhold' og fokus i det kristne fællesskab. Efter at hun har skiftet kirke, er hun stadig bevidst om, at hun er single, men her oplever hun det ikke som noget, der definerer, hvem hun er i andres øjne, fordi der er så stor en mangfoldighed af typer af mennesker.

Bevidsthed om at have en anderledes dagsorden

Et par af mændene er bevidste om at være singler på en anden måde: *"Jeg tænker over jeg er single – for jeg ser jo efter pigerne"* (mand, 31 år). For ham ligger der en positiv dagsorden i det at være single i menigheden. En anden oplever, at hans singlestatus påvirker hans engagement på en anden måde: *"Jeg godt mærke, at der er en dagsorden i mit liv, og det er at finde en at være sammen med. Hvis den dagsorden bliver klaret (... vil jeg) have mere at byde kirken, min familie og andre mennesker, hvis jeg ikke var single"* (mand, 25 år). Det at være på udkig efter en kæreste, gør, at han oplever at have mindre overskud at give af. Her handler behovet for accept om det at være i en livssituation, som begrænser engagementet.

Således vendes spørgsmålet om bevidstheden om at være single forskelligt: For nogle er det idealet ikke at fokusere på det, mens det for andre er et afsæt for en bestemt måde at være i fællesskabet på, enten ved at man har en særlig dagsorden, eller at man har sværere ved at engagere sig.

4.2 Skal kæresten være kristen?

På spørgsmålet om, hvorvidt singlerne oplever et forventningspres fra det kristne fællesskab om, at de skal have en kristen kæreste, svarer de forskelligt: Nogle mener, at det at finde sig en ikke-kristen kæreste ville blive kommenteret og set på som 'mærkeligt', andre mener ikke, at noget sådant ville ske. Én ser mange kristne i fællesskabet få en ikke-kristen kæreste. Interviewpersonerne er mere optagede af, hvad de selv har af holdning til emnet.

Nogle har besluttet, at de ikke vil have en ikke-kristen kæreste, fordi der er for mange ting, personen ikke ville kunne forstå, fordi det vil blive kompliceret i forhold til børneopdragelse eller fordi de ville opleve det som hårdt ikke at kunne dele de værdier, de lever deres liv på. En mener, at "det ville være forkert," at få en ikke-kristen kæreste, og det mener han også, det ville være, hvis det gjaldt en anden i hans menighed.

En pige fortæller, at hun er åben for at få en ikke-kristen kæreste, og flere forklarer, at de langsomt er blevet mere positive over for den mulighed ved at have set det lykkes for andre, selv om idealet er stadig at finde en kristen kæreste:

”... Jeg kan mærke, at der er noget med, at jeg kan høre sådan en parole, at ’hvis du finder en ikke-kristen kæreste, så er det meget nemmere at komme væk fra troen, end hvis du finder en kristen.’ Og den ved jeg ikke rigtig, om jeg tror på så meget. Men (...) i og med at jeg bruger meget tid i kirken, og at det former mange af mine værdier, så tror jeg, at på en eller anden måde vil det være nemmere. Og jeg vil også helst finde en, der er kristen. Også fordi det kunne være fantastisk at være i kirken sammen og have det sammen” (kvinde, 29 år).

Her har begrundelsen for at gå efter at få en kristen kæreste ændret sig. Hun mener, at det tidligere har været frygten for konsekvenserne, der har afholdt hende fra at søge en ikke-kristen kæreste, mens det nu er det positive ønske om, hvad det kan give at have en kristen kæreste, der gør, at hun gerne vil have det. En mand mener, at det ikke vil blive set som forkert at vælge en ikke-kristen kæreste, men at man vil se det som et ansvar at støtte og vejlede personen i de udfordringer, det er forbundet med, ligesom man støtter og vejleder andre i deres livssituationer.

En kvinde, der kalder sig åndeligt søgende, oplever ikke noget pres for at finde en kristen kæreste, men formoder, at hun ville gøre det, hvis hun var vokset op som del af et kristent fællesskab.

I hvor høj grad singlernes ønske om at finde en kristen kæreste bunder i, at det er en del af den kollektive identitet i det kristne fællesskab, og i hvor høj grad det er en beslutning, de ikke ville ændre, hvis eksempelvis alle deres venner i fællesskabet fandt ikke-kristne kærester, er det naturligvis ikke til at sige. Men oplevelsen af selv at have taget valget kan oplagt give en mere positiv indgang til det at søge en kristen kæreste, end hvis det havde været forbundet med oplevelsen af socialt pres.

4.3 Hvilke normer møder singlerne?

Der er stor forskel på, hvordan singlerne i menigheden eller fællesskabet oplever andres holdninger til det at være single. En kvinde har oplevet, at *”der var en, der så sødt sagde til mig: Dit kald lige nu det er at være single, mit det er at være gift”* (kvinde, 35 år). Dermed ligestilles det at være single og det at være gift. Andre har aldrig hørt nogen i menigheden forholde sig til det, at de er singler, og nogle af disse mener, at de aldrig er stødt på normer, der er relaterede til civilstatus i deres kristne fællesskab.

Normen om parforholdet som ideal

Andre oplever, at idealet i det kristne fællesskab er, at man finder sig en kæreste og bliver gift, at man får børn, og at man bliver i parforholdet. Det kommer fx til udtryk ved, at der eksplicit sættes fokus på parforholdet som ideal i prædikener eller i kommentarer til singlerne om deres civilstatus, mener nogle af disse. En kvinde udtaler:

”Det skræmmer jo singler væk fra kirkerne, fordi man hører et eller andet crap med, at mennesket ikke er skabt til at være alene, og så sidder man der. Og der ligger en eller anden helliggørelse af ægteskabet. Det bliver aldrig sagt direkte, men det ligger mellem linjerne” (kvinde, 29 år).

Det at høre generelle udsagn om idealer kan således virke marginaliserende, hvis der ikke også tales om dem, det ikke gælder for. Kvindens 'og så sidder man der' kan ses som udtryk for oplevelsen af ikke blot, at der ikke er nogen identifikation, men af at blive set på som mindreværdig. Hun oplever, at der er tale om en udtalt helliggørelse af ægteskabet. Ønsker man at modvirke oplevelsen af marginalisering hos hende, er det således ikke tilstrækkeligt ikke at tale om temaer som ægteskab, singlestatus etc. (Vi kommer senere ind på, hvad singlerne selv foreslår, at der konkret kan gøres.) Det, hun selv oplever som befriende ved sin nye menighed, er, at den rummer en mangfoldighed af kulturer, hvilket gør, at det at være single ikke i samme grad er noget, der 'stikker ud' som noget særligt.

Nogle oplever ikke, at andre i fællesskabet spørger til deres singlestatus, mens andre i høj grad oplever at blive konfronteret med deres civilstatus. En kvinde oplever, at der bliver spurgt direkte til, om hun ikke skal have en kæreste: *"Det er svært. Forventningen er jo, at som kristen kærester man ikke en masse rundt. Man finder den eneste ene, ikke, og så er man lykkelig (...) Men i kristne sammenhænge er det en enormt stærk holdning. Der går lidt 'kittyparty' i den. Dem, der er tilbage, skal vi have afsat"* (kvinde, 30 år). Hun giver udtryk for en oplevelse af, at alle skal 'være med' i den samme type livssituation. Udfordringen er, at man samtidig ikke kan tillade sig at tage en masse chancer. Der ligger en forventning om, at 'den eneste ene' dukker op, og det lægger et stort pres på hende.

En kvinde, der kalder sig søgende, og som jævnligt kommer i en menighed, har gjort sig en observation af forskellen på singler i kristne fællesskaber og singler udenfor det: *"Jeg ser et andet billede af singler i menigheder. Jeg tror, at det føles hårdere, fordi skellet (mellem at være single og at være i parforhold) er mere markant. Så hvis man som single kun er omgivet af kristne, hvor mange bliver gift – jeg tror, det er lettere hvis man også har andre typer af venner, hvor det ikke er så meget 'enten eller'"* (kvinde, 34 år). Hun ser det kristne fællesskab som et sted, hvor det må være sværere at være single end ellers. For hende er en mere flydende grænse mellem det faste parforhold og den rene singlestatus et ideal og noget, det vil være sundt for nogle kristne singler at være omgivet af. Hun kommer dermed med en indirekte kritik af et aspekt af det kristne fællesskab, hun har mødt, og ellers sætter pris på.

Underforstået at man er i parforhold

En anden måde, hvorpå idealet om parforhold, ægteskab og børnefamilie ifølge singlerne kommer til udtryk er ved at det underforstås, at de, der er til stede i menigheden, er i parforhold. Det opleves i prædikener, i det, der ikke bliver sagt og i vægningen af aktiviteter.

Nogle oplever, at præsten henviser til familielivet i prædikenerne på måder, som de ikke kan relatere til. En kvinde har gjort sig en del tanker om dette tema. *"Hvis man hele tiden hører om, mine børn gjorde, og min kone sagde også, og så var vi henne til – så kan jeg godt gå lidt død i det. Hvis alt skal relateres til familien. Så mister jeg identifikationen (...) Man kan godt fortælle om nærhed uden at det handler om konen"* (kvinde, 33 år). Hun har diskuteret problemstillingen med præsterne og oplever, at de nu i højere grad nuancerer deres anvendelse af sproglige billeder. Ved at have handlet på det, der gjorde hende utilfreds og oplevet at være blevet taget alvorligt, bærer hun tilsyneladende ikke rundt på den samme

type frustration som tidligere. I fortællingen fremstår hun som en, der hjælper præsterne til at være gode præster. På den måde italesætter hun sig selv som en, der hører til og korrigerer, frem for at konkludere, at hun ikke hører til, fordi hun mangler identifikation.

En kvinde mener, at mange provinsmenigheder i høj grad er bygget op omkring familielivet. Hun er selv flyttet fra provins til storby og har skiftet kirke i den forbindelse: *“Mange ting bliver bygget op om at man er i par og skal have bil for at komme rundt. Der er meget større skel mellem det at være i parforhold og single (end i storbyen ...) Jeg ved ikke, om man kan ændre det”* (kvinde, 30 år). Dermed flyttes udpegningen af problemet delvist fra at handle om tilvalgte normer, som burde kunne ændres, til at handle om ydre omstændigheder. Det gør, at kvinden selv har svært ved at se, hvordan en ændring skulle komme.

Normen om, at singler har færre behov at tage hensyn til

Endelig oplever en kvinde, at alle aktiviteter er indrettet efter at dække børnefamiliers behov og tager det som udtryk for at singlernes behov bliver nedprioriteret: *“Der er rigtig mange familieorienterede aktiviteter, men ingen for singler, for de klarer sig jo nok”* (kvinde, 29 år). Det, at der ikke tages initiativ til at skabe den type arrangementer, som singler er interesserede i, kan opleves som et signal om, at denne del af menigheden ikke har behov, som andre end de selv bør tage sig af. Der er stor uenighed blandt interviewpersonerne på dette punkt. En mandlig single finder det helt naturligt, at der tages flere hensyn til børnefamilierne end til ham, da de reelt har flere behov end han.

Også i forhold til praktiske opgaver er der forskel på de interviewede personer. En kvinde irriterer sig over den forskelsbehandling, der ligger i, at parrene og familierne på menighedslejre får egne værelser, mens singlerne får lov at ligge på sovesal. Ligeledes påpeger en kvinde, at det antages, at singlerne kan blive tilbage og tage opvasken efter arrangementer, mens børnefamilierne altid har en god undskyldning for at gå tidligt. Andre oplever det som naturligt, at singlerne tager mere fat end børnefamilierne og oplever ikke, at der er noget ulige i det, eller accepterer det i hvert fald. Og en mand mener endda, at han fordi han er single lader egne behov overskygge fællesskabets og derfor ikke hjælper så meget til som mange andre.

Normen om ikke at have mange forhold

Der er ikke blot normer omkring det at være single at forholde sig til. En anden kvinde argumenterer, at samfundet har forandret sig, mens de kristne sammenhænge halter bagud. Hun mener ikke, man kan forvente, at folk lever efter de normer, der hersker der og undgå at 'kæreste rundt'.

Også synet på det at have mange kærester kan nogle opleve som en udfordring. Kvinden, der er relativt ny i kristne fællesskaber *“har en følelse af, at jeg ikke helt åbent kan snakke om, at jeg har haft rigtig mange forhold og datet meget, jeg føler, jeg skal forsvare det nogle gange”* (kvinde, 33 år). Hun tøver med at være ærlig, fordi hun oplever, at den måde, hun vælger at leve sit liv på ikke bliver anerkendt. *“Jeg har også et andet forhold til det med ‘til døden os skiller’.* Og derfor er det også svært at gå helt ind i kristendommen, fordi der er

nogle ting, hvor vi er så grundlæggende forskellige” (kvinde, 32 år). Oplevelsen af uoverensstemmelse mellem hendes og det kristne fællesskabs normer gør, at hun holder igen med at tilslutte sig det. Det er oplagt at se hendes relation til fællesskabet som mindre kompliceret, end hvis hun først havde oplevet sig helt som en del af det og efterfølgende havde ændret sine holdninger og brudt med normen.

Endelig er der en kvinde, som ønsker at have den livsstil som de øvrige i menigheden såvel som hun selv ser som et ideal. Hun oplever, at det er godt for hende at følge den, og at det er det rigtige at gøre. Men det har været svært for hende ikke at leve 'det vilde liv', som hun kalder det, og hun savner en større åbenhed om det tema, for hun tror også, at der er andre, der har det på samme måde. Hun anerkender således normen, men er frustreret over, at der ikke er plads til at tale om det ikke at kunne leve op til normen.

Således er der i forhold til normen om ikke at have for mange forhold reaktioner i form af dels en udfordring af normen bag presset, dels en accept af normen om, hvad der er 'det rigtige' kombineret med en problematisering af måden (ikke) at forholde sig til det ikke at leve op til normen på.

Normen om at trives som single

Der er ikke kun oplevelser af en norm om parforholdet som ideal eller som alles virkelighed. En mand erfarer særlige normer forbundet med det at være single:

”Det, der bliver sagt af mange singler, og også gifte, er, at man som single skal have det helt vildt godt med sig selv, inden man er klar til at få en kæreste. Hvis det skulle passe mig bedst skulle man leve i en fælles erkendelse af, at man har det bare bedst, når man er to, sådan er vi skabt som mennesker. Alt i hele skabelsesberetningen taler om, at vi er brudt, vi har brug for at leve i fællesskab” (mand, 25 år).

Her handler presset om, at man i princippet ikke er klar til at få en kæreste, før man oplever sig tilfreds med at være single. Denne mand oplever til gengæld ikke noget pres fra folk i sin menighed for at finde en kæreste. Menigheden bærer præg af den storbykultur, som man forsøger at være en del af som menighed. Der er tilsyneladende en individualiseringstendens i spil her, hvor selvrealiseringen opleves stærkere end det ydre pres for at være i et parforhold.

Normen om, at det er uproblematisk at være seksuelt afholdende

Der spørges ikke direkte til seksualitet i interviewene, men temaet dukker op i forbindelse med mange andre temaer, herunder de fælles normer i det kristne fællesskab. Et aspekt af den oplevede norm om at skulle trives som single er således, at singlernes seksualitet er uproblematisk eller i hvert fald ikke omtales. Både interviewede mænd og kvinder efterlyser mere fokus på det emne. En mand ser det som en udfordring, at mange kristne venter med sex indtil ægteskabet, eller indtil de har fundet deres livspartner, men at man samtidig ofte er lang tid om at finde en sådan person, ligesom i ikke-kirkelige miljøer. Det bør man tale mere om, mener han. Han kunne også godt tænke sig, at det var mere legalt at tale om seksualdriften som noget positivt:

"Det med seksualitet – det kan godt være, det er nutidens tabu, at man ikke har det særligt godt som mand, fordi man ikke får sex. Det savner jeg nogle gange, at man kan sige det, at det er okay (...) Jeg tænker nogle gange – stakkels de mænd, der har det lige som jeg, men ikke føler, at det er okay. Det må være rigtig hårdt. Det får mænd til at føle, at de er onde eller beskidte, fordi de har så meget lyst til sex. Hvis man først begynder at se, at det er også et udtryk for den måde, vi elsker på, så ville vi komme længere. Eller så ville det være nemmere at være mandlig single i kirken" (mand, 25 år).

For ham skal menigheden være det sted, hvor man kan give udtryk for sin frustration og blive anerkendt som den, man er.

Det er således vigtigt for nogle ikke at opleve, at de burde være i et parforhold, og at det er synd for dem ikke at være det. Andre savner en anerkendelse af, at det ikke nødvendigvis er dårligt at have mange kortere forhold. Og endelig vil nogle gerne opleve en større anerkendelse af frustrationen over det ikke at have en kæreste, ligesom seksualitet er et tema, som savnes berørt og anerkendt.

4.4 Singlernes reaktioner

Det er meget forskelligt, hvordan singlerne tackler de normer, de oplever i det kristne fællesskab.

At tage presset til sig

Nogle har den samme indstilling, som den, de møder hos andre, nemlig at de burde have en kæreste. En mand ser således sig selv som én, der 'endnu ikke har fundet ud af at få en kæreste'. Dermed anerkender han normen om, at 'det rigtige' er at være i en relation.

En mand, der er optaget af normen om ikke at måtte have for mange forhold, er bevidst om, at han selv er den, der lægger det største pres på sig selv: *"Det er nok mest mig selv. Hvis jeg finder kæreste skal det være plets kud første gang. Hvis man ikke kom i kirke, kunne man tillade sig at prøve mere af"* (mand, 35 år). Han henviser således til en fælles norm som det, der sætter rammen for, hvad han kan tillade sig, men forstærker selv denne norm ved at lægge pres på sig selv, tilsyneladende for at leve op til fællesskabets forventninger.

At blive mindet om sit savn

Der er også flere, der, når de har det fint med at være singler, fx blot trækker på skulderen og siger 'det gider jeg ikke lige nu', men som synes, at *"det er træls"* at blive mindet om det, når de savner at have en kæreste (kvinde, 30 år).

At problematisere presset

En mand mener, at *"det ikke (er) sådan, at det skal være en speciel gruppe, der skal tages særlige hensyn til, men at man måske overvejer, at det er en gruppe, der findes og bliver*

mere og mere normal” (mand, 27 år). Han påpeger problemet som liggende i det at se det som usædvanligt at være single.

En kvinde, der selv ønsker at finde en kristen kæreste undrer sig over, at andre ikke ser, at det ikke at finde en kæreste snarere er et strukturelt end et individuelt problem: Det kan være svært at finde 'den eneste ene', fordi udvalget ikke er særligt stort. For hende handler det om, at hun stiller krav til en kommende ægtefælle, og det oplever hun ikke at møde anerkendelse for. Desuden ser folk ikke, at hun har det godt med sit liv, men møder hende nogle gange med den holdning, at det er synd for hende. Hun reagerer nogle gange med irritation, andre gange med overbærenhed over deres 'uvidenhed'. Flere kvinder peger desuden på, at de har valgt at leve et liv, der gør sandsynligheden for at de har en kæreste mindre end ellers.

Således kan det opleves som skamfuldt at falde uden for en udtalt eller udtalt norm, som man selv anerkender som gyldig, men ikke kan leve op til, mens oplevelsen af at have tilvalgt sin måde at leve på kan gøre, at man i højere grad møder udtryk for normen uden at føle sig underlegen.

For nogle er reaktionen på andres kommentarer til at de er singler afhængig af, om de selv har et følelsesmæssigt overskud og har det fint med deres livssituation, eller om de befinder sig i en periode, hvor de er mere sårbare over for kommentarerne. Flere undrer sig også over, at folk, de ikke kender særligt godt tillader sig at spørge til så privat et område som hvorvidt der er 'noget under opsejling'. Det opleves grænseoverskridende.

At forholde sig kritisk til normen bag presset

Andre sætter direkte spørgsmålstegn ved det at gøre ægteskabet til et ideal for alle:

“Der står jo ikke noget som helst i Bibelen, at man er en bedre kristen eller at man er noget som helst, fordi man er gift. Det er ting, der er grebet ud af den blå luft. Det er sikkert en eller anden familiefar, der har fundet på det. Jesus var ligesom single, men ham var der jo ikke noget i vejen med. Hvis nu Jesus var i en menighed nu, 33 år og uden kone, så ville man jo tænke, at han var en freak” (kvinde, 29 år).

Kvinden undrer sig over, at fællesskabet underlægger sig en norm, som hun ikke mener, er hentet fra bibelen. Ved at pege på Jesus' singlestatus, spiller hun det kristne fællesskab ud mod de værdier, det bygger på for at pege på unødvendigheden af at fastholde normen om at leve i et parforhold.

At påvirke kulturen i en anden retning

Den mand, der oplever at møde et ideal om at skulle trives som single og ikke at have for stærk en seksualdrift, reagerer ved at tage emner op i samtaler, som han ser som tabuiserede:

“Det er rigtig svært at gå uden et parforhold med sex – i hvert fald for nogle mænd (...) Jeg prøver at tvinge folk til at snakke om det ved at sige det helt vildt firkantet, for at sætte det på dagsordenen. Når jeg sidder og snakker med folk. Så siger jeg fx, at 'jeg har tænkt over

noget. Hvad synes I er et okay motiv for at indgå i et ægteskab?' Det er meget interessant at høre, hvad folk siger" (mand, 25 år).

Ved at tage de temaer op, som han mener, der er blevet tabuiserede, forsøger han at være med til at påvirke kulturen i retning af åbenhed. Dermed går han længere end til blot at konstatere, at der er et problem.

Når det at være single i fællesskabet er uproblematisk

Der er dog også interviewpersoner, der har oplevet forskellen på menigheder med og uden oplevede normer om parforhold. En kvinde oplever således, at der er plads til flere typer af livssituationer uden at den ene bliver idealiseret:

"Hvad der gør, at det er nemmere for mig at være single i min kirke end andre steder, er, at jeg ikke føler mig anderledes. Der er singler på forskellige alderstrin, i forskellige dele af livet, både midaldrende og ældre singler. Så der ligesom er nogen i forskellige livsfaser, man kan spejle sig i. Og det er typer, som jeg godt kan identificere mig med (...) Jeg tror, det gør, at jeg føler mig som en del af det og ikke mærkelig. Det (at være single) er naturligt, og det er en legitim måde at være i kirken på, fordi jeg er ikke den eneste. Og hvis jeg også er i denne livssituation om ti år, så vil jeg stadig kunne komme her" (kvinde, 28 år).

Det, at der er singler i alle aldre, gør tilsyneladende, at hun ikke oplever den "ensretning", som flere andre forbinder deres kristne fællesskaber med (henvis---). Og det gør, at hun ikke oplever et pres i forhold til at komme til at falde uden for normen, hvis hun fortsat er single senere i livet.

Hun ser mangfoldigheden af typer af personer som noget, der er med til at fremme oplevelsen af anerkendelse af forskellighed. Også en kvinde, som kommer i en international menighed oplever, at forskelligheden gør det lettere for hende at være single dér end i de danske menigheder, hun har været en del af. Således kan mangfoldighed i en menighed i sig selv fremme oplevelsen af, at 'der også er plads til mig'.

Andre oplever blot, at der ikke er nogen udfordringer forbundet med det at være single i det kristne fællesskab. Måske der er et ideal, der ligger et sted i baghovedet, men det er ikke noget, der påvirker relationen til andre i fællesskabet.

4.5 Single i samfundet og i det kristne fællesskab

Der er forskel på, om folk oplever det som lettere eller sværere at være single i det kristne fællesskab sammenlignet med uden for det, fx på arbejdet eller studiet. Nogle påpeger, at det er lettere at være single på arbejdet eller på studiet, fordi der er en langt større andel af singler, eller fordi der er en større accept af det ikke at være i et forhold. En kvinde mener dog, at den statistiske andel af voksne, der er uden for parforhold, ikke har ændret på, at det ses som idealet at være i et parforhold og at være en del af en kernefamilie.

Andre oplever, at det er lige så stærk en norm uden for som inden for det kristne fællesskab, at man bliver gift og får børn. En kvinde oplever endda presset som mindre i det kristne

fællesskab. Her kender og accepterer man hinanden. Fællesskabet opleves som et 'fristed' i forhold til det, hun møder i resten af samfundet.

Således kan det kristne fællesskab både opleves som en subkultur, der er ensrettende, og hvor de, der ikke lever op til normerne hører mindre til i fællesskabet eller ikke får deres behov tilgodeset i samme grad som andres. Men det kan også opleves som et sted præget af accept og positiv nærhed på en måde, som står i modsætning til det, man ellers oplever i samfundet.

4.6 Opsamling

De singler, der oplever, at normen byder dem at finde en kæreste, eller at det er 'synd for dem', at de ikke har fundet nogen, oplever sig som udstillet som anderledes blot ved at være til stede som singler, og nogle oplever, at folk opsøger dem omkring dette ellers ret private tema. Dette kan give oplevelsen af distance i form af irritation eller oplevelse af at få sine grænser overskredet. Andre oplever distancen gennem følelsen af ikke at passe helt ind, eller bliver blot sårede, når andre minder dem om det, at de savner at have en kæreste eller familie. De singler, der oplever, at der er plads til at være singler, fokuserer ikke selv særligt meget på dette. De oplever det som befriende 'bare at kunne være der'.

Andre, der selv har haft mange forhold, oplever en distancering fra fællesskabet, i og med at de ikke tør eller føler sig frie til at være ærlige. De efterlyser henholdsvis en anerkendelse af, at samfundet har ændret sig, en accept af forskellige livsstile og plads til ærlighed omkring det at have svært ved at holde sig til den livsstil, man egentlig ønsker at have. Endelig oplever nogle et pres for at skulle trives med det at være single eller for at skulle opleve det at leve seksuelt afholdende som uproblematisk og unødvendigt at tale om.

Singlernes egne reaktioner på disse oplevede normer spænder fra en indadrettet reaktion, hvor normen forstærker det indre pres på én selv, over en tilsyneladende passivt frustreret reaktion, hvor man lægger afstand til en oplevet gældende norm, til en aktiv indsats for at ændre de oplevede udbredte praksisser og holdninger.

Samtidig er der interviewpersoner, der oplever, at nogle af disse problematikker er blevet formindsket, enten ved at de har skiftet menighed eller ved at et tema er blevet taget op af lederne.

Om det er lettere, sværere eller ingen af delene at være single, når man er i menigheden, sammenlignet med når man er det andre steder, er meget forskelligt for interviewpersonerne. Det kristne fællesskab kan opleves som mere ensrettende og udstillende, eller det kan opleves som mere inkluderende og rummeligt end det omgivende samfund.

5. Singlemiljøer i det kristne fællesskab

Hvilke tanker gør interviewpersonerne sig om det at mødes med andre singler i en kristen kontekst? Ønsker de særlige arrangementer eller ej?

5.1 Singlefællesskaber

Der bliver bragt ønsker om tre former for singlekultur i kristne fællesskaber på banen i interviewene: Nogle ønsker møder i kirken for singler på omkring 30 år. Andre kunne godt tænke sig at bruge mere fritid sammen med jævnaldrende singler, uden at det er formelt organiseret. Der er singler, der gerne ville tage del i organiserede singlearrangementer. Og endelig efterlyser nogle fællesskaber, hvor der i højere grad er plads til at flirte og at søge at søge efter en potentiel kæreste.

Møder for singler i kirken

Nogle af de interviewede singler savner flere faste kirkelige mødeaktiviteter, der er særligt målrettet singler på omkring 30 år: *"Vi mangler noget til min aldersgruppe. Dem jeg passer bedst med er de helt unge, der er 20-25, hvor de fleste er singler. På min egen alder er folk gift og har børn. Det er lidt en balancegang"* (mand, 27 år). Denne mand foreslår, at gudstjenesten er det fælles samlingspunkt, og at folk i øvrigt mødes i grupper af mennesker, som de deler alder og livssituation med. *"Der skal være plads til alle grupper, hvor der er noget for alle grupper"*. Han forbinder tilsyneladende det, at der ikke er aktiviteter for folk i hans situation med en oplevelse af, at der ikke i praksis er plads til dem.

De, der nævner dette tema, kommer i sammenhænge, hvor næsten alle på interviewpersonens alder er gift og har børn. Flere af disse mener, at hvis der var et fællesskab for singlerne, ville man også tiltrække flere singler. Samtidig er det for en af interviewpersonerne en udfordring, at ledere, der ikke er i samme livssituation ikke antages at kunne gøre noget ved dette behov. Situationen ser således ud til at være selvforstærkende i denne singles perspektiv: Der er ingen voksne singler til at sætte aktiviteterne i gang, og uden disse er der ikke noget til at tiltrække flere voksne singler.

Uformelle singlefællesskaber

En kvinde har ikke overvejet muligheden af at have særlige singlearrangementer, men adspurgt om idéen, kunne godt tænke sig det. Hun forventer ikke at andre organiserer dem, og tror, at de ville bakke hende op, hvis hun tog et initiativ. *"Det kunne være singlemiddage, eller at man gik ud og lavede noget kulturelt eller socialt. Både snakke om det at være single i vores alder, livsfilosofisk og trosmæssigt og have almindelige menighedsudvekslinger, og det kunne være socialt samvær uden fokus op holdninger (...)* Når singler er sammen, er vi måske mere ærlige og modige, har ikke så meget facade, fordi man kun har sig selv. Der er ofte en større selvrefleksion, fordi der ikke er en anden at bruge sit fokus på. Og der er flere tanker om fremtidsplaner, identitet, hvor man er henne" (kvinde, 32 år). Her fremstår ønsket om at mødes med andre singler som udtryk for at kunne sætte fokus på nogle almene forhold i livet, som singler er mere optagede af og har mere overskud til end folk i parforhold. Således vendes 'det særlige' ved det at være single til noget, der skal udnyttes positivt.

En af de, der oplever ikke at være omgivet af ret mange singler, er begyndt at bruge tid sammen med singler fra andre kirkelige sammenhænge. De gør noget af det, som de gjorde, da de var først i tyverne, og som de, der er blevet forældre, ikke har tid til længere, fx at tage i biografen eller ud at bowle. Formålet er ikke at finde en kæreste, men at have et godt fællesskab, der er meningsfuldt i sig selv. Noget tilsvarende oplever en kvinde i sin egen menighed, hvor der er mange singler:

"Der opstår et kulturforhold af at man er mere sammen, laver flere ting på kryds og tværs end man måske gør som par. Går mere i biografen eller mere på café (...) Man bliver ikke på samme måde mindet om, at man er single, som hvis man er i en gruppe, hvor de fleste er par. Også at man kan joke med det på en eller anden måde. Fx var jeg nytårsaften sammen med nogle, der alle sammen tilfældigvis var singler. Og der kunne vi joke lidt med, at næste år, der er ingen af os singler. Så der er på en eller anden måde en fælles forståelse" (kvinde, 31 år).

Hun oplever fællesskabet med singler fra sin menighed som et fristed. Det at anvende humor i forhold til sin livssituation oplever hun som befriende. Men det er netop fordi de andre også er singler, at hun synes, det er sjovt.

Den samme kvinde fortæller senere, at det at være single for hende er forbundet med sorg. Det at kunne tale med andre singler om det hjælper hende, så det ikke fylder så meget. Desuden giver det oplevelsen af ikke at være alene. Det at kunne sørge over og samtidig at have en ironisk distance til sin livssituation sammen med andre singler er begge dele vigtigt for hende. Det er oplagt at tænke, at det gør det muligt for hende at vedkende sig sine følelser, at opleve et fællesskab omkring det at være alene og at have et afslappet forhold til sin livssituation.

Også uformelle relationer mellem kønnene er vigtige, påpeger en mand. Han bemærker, at hans kristne veninder er meget tilbageholdende med fysisk berøring. Men alle mennesker har behov for fysisk berøring, også singler i en kristen sammenhæng, mener han.

Endelig nævner to af kvinderne bofællesskaber som en oplagt måde at danne fællesskab og at fremme nærvær i hverdagen for singler på. En mand giver udtryk for gerne at ville hjælpe andre singler med praktiske opgaver. Det kan også ses som udtryk for det at kunne agere 'familie' for hinanden på bestemte områder.

Formelle single-arrangementer

Nogle kunne godt tænke sig flere større arrangementer, hvor man kunne mødes med andre singler. De kunne godt være åbne for andre, mener en af mændene, men påpeger det særlige behov for at møde andre kristne singler fra et større geografisk område i deres dele af landet.

En kvinde er ikke afvisende over for at deltage i et singlearrangement, men tøver alligevel, når det kommer til stykket: *"(Jeg er) lidt ambivalent, jeg tror, der er et eller andet sjovt i det.*

Sagen er jo, jeg er single. Det er nok også min egen frygt for, hvad kunne komme der til at ske. Hvis hun skulle deltage, skulle man være sammen om "noget, der er sjovt, hvor man laver en fælles aktivitet. Sådan lærer jeg hurtigt andre at kende. Jeg skulle lige alliere mig med nogen inden jeg tog med. Det er min egen frygt, der holder mig tilbage" (kvinde, 35 år). Det at komme til et singlearrangement kan være forbundet med en følelse af frygt for, hvordan det vil være at deltage i det. Og det er trygheden ved fællesskab med venner, der ville være det, der kunne få hende til alligevel at deltage.

Single-arrangementer – nej tak!

Andre bryder sig ikke om tanken om single-arrangementer, eller ville i hvert fald ikke selv dukke op til dem: *"Det er godt, hvis det kan møde andres behov. Men det er ikke noget, jeg ville komme til – det udstiller én som single. Og det er ikke sikkert, man har noget til fælles. Det (at være single) definerer ikke hvem jeg er"* (kvinde, 30 år). Denne kvinde er ikke blot afvisende over for tanken om aktiviteter særligt for singler, fordi hun ikke ønsker at få et bestemt stempel. Hun definerer tilsyneladende ikke sig selv ud fra det at være single, det er bare noget, hun tilfældigvis er i øjeblikket.

En mand gør sig tilsvarende overvejelser om, hvad ordet 'singlearrangement' kan signalere, dog uden at afvise selve idéen: *"Hvis der skal laves noget specielt for singler, så føler man lidt, at vi siger, kun for folk der bruger venstre hånd. At det bliver en anderledes gruppe. Lidt en specialklasse. Det tror jeg er den største udfordring. At man kan lave et eller andet for singler uden at det bliver at skulle udstille dem"* (mand, 32 år).

En kvinde bryder sig ikke om singlearrangementer, fordi hun mener, at det er sundt at være sammen på tværs af civilstatus og alder:

"Jeg synes ikke, man skal holde singlearrangementer – jeg synes, det er mere vigtigt, at vi lærer som mennesker at være sammen i livet, der hvor vi nu er i livet. Og kunne se hinandens behov der hvor man er. Måske skulle man bare tale mere om de følelser, der er forbundet med det at være single og de udfordringer, der kan være i det. Men ikke at skulle gøre det til noget særligt på den måde" (kvinde, 30 år).

Det handler således for hende om at inddrage de udfordringer, der er ved singletilværelsen i et fællesskab, der også rummer mennesker, der ikke står i den samme situation.

En af de, der gerne ville deltage i singlearrangementer i sin kirke, hvis de fandtes, er ikke enig, selv om hun godt kan forstå argumenterne imod singlearrangementer:

"Det kræver mod at stå ved, at man er single. Men det er svært at kalde det noget andet, for det er, hvad det er. Det (at tage til et singlearrangement) vidner om, at det er et menneske med selverkendelse, selvindsigt, mod til at snakke om det sted, hvor de er i deres liv. Det kræver power og mod, og jeg ville gerne møde dem, der tør det. Der er ikke noget 'taber' over det for mig. Men jeg kan også følge tankegangen med, at det er lidt konstrueret. Det bliver kunstigt, hvis man ikke har andet tilfælles (end det at være singler), for man kan være enormt forskellige" (kvinde, 32 år).

For hende er dét at stå ved og at søge at drage fordele af den livssituation, man står i, mere attraktivt end dét at holde sig tilbage af frygt for, hvordan andre ser på én som single. Samtidig er hun netop bevidst om at ville have noget ud af dét at mødes. Man skal samles om noget andet end dét at være singler.

For andre handler det at fremme singlekulturen om, at der i det kristne fællesskab tages initiativ til arrangementer, der er attraktive for singler med deres livsstil, men som samtidig kan være for alle. Således mener en mand, at der, hvis man skulle man tiltrække flere singler, skulle være aktiviteter, fx kirkefrokost, som singler har tid til, mens børnefamilierne typisk skynder sig hjem. En kvinde tror tilsvarende *"ikke på singlearrangementer men på åbne arrangementer. Det skal ikke alt sammen være familieting, men sjov og ballade, flere fester, der rammer bredt og ikke kræver noget bestemt"* (kvinde, 30 år). Ikke alle arrangementer er relevante for singler, men omvendt skal et arrangement ikke være særligt henvendt til singler for at være relevant for dem.

Endelig mener en mand, at der i højere grad er behov for plads til at rumme hinandens frustration over at være single, snarere end at man skal søge at ændre folks oplevelse af, hvordan det er, at være single (jf. s. 14). Dette kan dog oplagt hænge sammen med, at han bor i en storby og er omgivet af andre singler og derfor ikke har noget særligt behov for at indgå i yderligere singlemiljøer.

5.2 Datingkultur i menigheden

En mandlig interviewperson oplever, at der er plads til dating i hans menighed, uden at det er noget, der fylder meget i fællesskabet. Ofte tager man på besøg i en anden menighed, eller møder en person, man vil date, ved sammenkomster hos fælles venner.

En anden af dem, der kommer i en kirke med mange singler, gør sig mange tanker om, hvordan man kan fremme datingkulturen i hans menighed. Han oplever, at folk er tilbageholdende med at date andre, fordi der kan være en underliggende opfattelse af, at man ikke må såre hinanden. Og det risikerer man at gøre, hvis man ikke har lyst til at med at gå ud med en pige mere end en enkelt gang. Det, der er vigtigt, er, at man behandler folk ordentligt – men man skal ikke undlade at invitere andre ud, for at undgå at såre dem, mener han.

En anden udfordring for dating-kulturen inden for en kirke er ifølge ham, at man vil møde den person, man har været på date med igen. Derfor kunne han godt tænke sig, at der blev afholdt flere fester på tværs af kirker i byen – og at der i det hele taget kom en anden festkultur: De kristne 'fester' ifølge ham ved at spille spil og at sidde og hygge sig – og at drikke vin og øl, hvis det går højt. Der mangler flere 'rigtige' fester, mener han. Er han i byen uden for en kirkelig sammenhæng kan han flirte med en pige ved at tage en dans eller to uden at der opstår misforståelser. Det savner han at se ske i en kirkelig sammenhæng.

Hvad skal der så til for at fremme en mere afslappet dating-kultur? Det kræver, at folk begynder at invitere hinanden mere ud, og at der tages initiativer til fest i kirkeligt regi, mener han. Men også præsterne kan gøre noget ved at tage sådan temaer op i deres prædikener.

En kvinde, der er relativt ny i forhold til det at komme i en menighed, opdager under interviewet, at der er forskel på hendes måde at se dating på i og uden for det kristne fællesskab: *"Jeg kunne sagtens finde på at invitere en fyr ud andre steder, men ikke i min kirke. Jeg ville være så bange for at sende forkerte signaler, at være for påtrængende og intimiderende"* (kvinde, 32 år). Det er således usikkerhed i forhold til normerne for det at date, der holder hende tilbage. Også hun synes, at det ville være *"vildt fedt hvis folk var mere modige. At man ikke tog det som, at man sender signaler om, at nu er det alt muligt stort, men bare lærer hinanden at kende som mennesker. Eller at man skaber et internt netværk på internettet omkring det."* Det interessante her er, at hun er typen, der er vant til at invitere en fyr ud, men at det i hendes øjne netop ikke er hende, men de, der kender normerne, der må tage skridtet og vise vejen. Således kan både de, der kender normerne indefra og de, der ikke gør det, føle sig hæmmet i at tage initiativ til at ændre kulturen.

Blandt nogle af de, der ikke er omgivet af kristne singler, overvejes det ligeledes, hvordan man kan gøre det lettere at komme til at møde en potentiel kæreste. En mand mener kun, det er på den kristne sommerfestival SommerOase, det tages seriøst i praksis. Her er der indført 'speed-dating', hvor man får et par minutter til at tale med en anden single, inden man bevæger sig videre til den næste.

Andre af de, der gerne vil have singlearrangementer ønsker ikke at det bliver til en datingkultur. Det skal som ovenfor nævnt være en anledning til at gøre noget af det, som man ikke længere gør med sine venner, når de har fået børn.

5.3 Forholdet til børnefamilierne

Nogle har ikke gjort sig særlige tanker om, hvilken relation, de gerne ville have til familierne. En mand ser det således som helt reelt, at børn og børnefamilier har flere behov end han selv, og at de derfor får mere opmærksomhed fx under gudstjenesten. En kvinde, der oplever, at familierne fylder meget, mener, at de skal have plads, men at de er for krævende i forhold til, hvor meget børnene skal have lov at fylde. Andre savner en højere grad af fællesskab med familierne. For nogle handler det om at bruge tid sammen. Flere henviser til et ideal om det at være én stor familie, hvor singlerne også kan være sammen med børnene, og hvor forældrene kan få plads til at gøre andet end at passe børn.

En mand, der er midt i 30'erne oplever at have en tæt relation til familier i menigheden: *"Jeg har vennepar, som jeg har kendt mange år, og som jeg kender godt, også deres børn. Der kan jeg komme og gå, når jeg vil. Der kan jeg som regel bare ringe og spørge, om de har god tid i dag, komme forbi og få noget aftensmad"* (mand, 35 år).

For andre handler det også om at blande singler og børnefamilier under selve aktiviteterne. En kvinde oplever, at det er i det organiserede fællesskab for familier, der er en dynamik, som hun gerne ville være en del af:

"Mange mødre er unge, på min alder, hvorfor skal de være tvunget til at sidde sammen med andre mødre? De (familierne) har helt deres eget. Så bliver man isoleret – du har ikke mand

og børn så kan du ikke være med. I det daglige lever vi blandet, nogle af ens søskende har børn andre ikke, men alle hjælper til, det er helt normalt og naturligt, men i kristne sammenhænge er man delt op i familierne og singlerne. Måske er det usundt” (kvinde, 31 år).

Det er altså ikke blot singlerne, men også forældrene, som hun forestiller sig, ville have glæde af at være mere sammen på tværs af livssituation. Hun henviser til storfamilien som et forbillede for menighedslivet, hvilket er interessant i lyset af, at netop følelsen af familiært fællesskab er det, som flere af de interviewede singler søger i deres menigheder.

Det er ikke sådan at nogle ønsker singleaktiviteter, mens andre gerne vil være mere sammen med familierne. Flere interviewpersoner savner mere af begge dele, eller nyder at have begge dele. Hvad der vægtes højest er tilsyneladende alt efter demografisk sammensætning af menigheden, hvor vidt man bor i en større eller en mindre by, og hvem man er som person.

6. Singlestatus som tema i fællesskabet

Ét er, hvad singler mener om singlefællesskaber – noget andet er det at sætte fokus på 'single-temaer' i det kristne fællesskab. Er det relevant – og i så fald hvordan? Nogle singler er *ikke* interesserede i særlige singletemaer. I dette kapitel skal vi sætte fokus på de tanker, som de interviewpersoner gør sig, som gerne vil have fokus på dette felt i menigheden.

6.1 Hvordan sætte fokus på det at være single?

Flere af de, der ikke ønsker særlige singlearrangementer, kunne samtidig godt tænke sig, at der blev afholdt seminarer, kurser eller temaaftner om det at være single:

”Jeg synes, det ville være relevant at tale om de følelser, der kan være forbundne med det at være single, fordi man gerne ville være et andet sted, være i et parforhold, men det er der bare ikke lige, og hvordan håndtere seksualitet, og så kunne det være noget med børn, hvordan håndtere at være i den situation, hvor man både biologisk og fysiologisk kunne være et andet sted” (kvinde, 31 år).

Denne kvinde vil gerne have mulighed for at høre og tale om det svære ved at være single med henblik på at få nogle redskaber, som hun kan anvende i hverdagen. Hun ønsker til gengæld ikke at være med i et længere forløb, da hun ikke mener, man skal gøre det til en 'sorggruppe'.

En af interviewpersonerne har selv afholdt et kursus for singler i sin menighed:

”Det provokerer mig, at det skal være så forfærdeligt, og hvor jeg godt har villet spille positivt ind på, hvad det er at være single. Og også give singlerne noget power og handlekraft (... Jeg) fokuserede på, hvad er det vi går og drømmer om? Hvorfor er det, vi bliver skuffede? Måske har det noget at gøre med, hvad vi drømmer om. Måske er drømmene nogle gange lidt urealistiske. Og så vende den på hovedet og sige, hvad er min største frygt? Jeg tegnede en karikaturtegning af mit eget skrækbillede, at man bor i den der kæmpe boligblok, og så er

der kun ét vindue, der er ens eget...” (kvinde, 34 år).

Denne kvinde er tilsyneladende i stand til på en gang at se sig selv som en del af den gruppe, hun samler. Hun har selv behov for at tegne karikaturer af sine egne forestillinger, hvilket oplagt skaber identifikation og en oplevelse af ligeværdighed hos deltagerne. Samtidig er hun optaget af at give dem, hvad de har brug for selv at kunne handle, og er dermed i stand til at fokusere væk fra sig selv og sin egen situation.

I forhold til indholdet af kurset er hendes formål tilsyneladende for det første at få folk til at sætte de ekstreme forestillinger om parforhold og singletilværelse op mod hinanden, så de 'afvæbnes', og hverken idealer eller skrækscenarier får lov at styre singlerne, uden at der er blevet sat spørgsmålstejn ved dem. For det andet hjælper hun singlerne med at flytte fokus fra situation til handling.

En kvinde ”er meget optaget af at arbejde med kvinder i kirken, fordi jeg synes, der er brug for kvindelige ledere, man kan spejle sig i og blive inspireret af. Så i den forbindelse kunne det også være meget naturligt at lave noget dér (om det at være single)” (kvinde, 31 år). Hun ser det at være single som et tema, der spiller sammen med andre aspekter af livet, og vil gerne tage det op i den kontekst. Det er tilsyneladende ikke noget, hun hidtil har overvejet at gøre, før temaet bringes på banen i interviewet. Det viser, hvordan idéer kan opstå gennem det at skabe rum for refleksion over et emne.

Adspurgt mener en af interviewpersonerne, at det ville være godt at kunne trække på ældre singlers livserfaring, og at det er noget, man fra menighedens side kunne fremme gennem et arrangement:

(Det er) ”inspirerende at høre om andres livserfaring, det er ikke sikkert, man er enig, men det ville være spændende, også bare for at få modspil, få en diskussion i gang. At de (ældre) forklarede, hvorfor de er singler, om de ikke turde gå ind i noget, eller om de havde været inde i en masse, men var gået ud af det. Og at høre hvad tro og kristendom spillede for en rolle i deres overvejelser om det. Også om de havde haft moralske skrupler. Og om hvordan troen måske kunne give dem styrke og håb om, at det nok skulle komme (...) Man skal være gjort af specielt stof hvis man skal gå så tæt på én, man ikke kender, det er lettere, hvis der er en ramme. Måske man kunne lave en temadag, hvor emnet er dette. Og så kunne man snakke meget frit. Men hvor man vidste, folk kom fordi de havde denne baggrund eller situation (kvinde, 32 år).

Det levede liv er interessant for kvinden, ikke som autoritet eller norm, men som inspiration til de overvejelser, hun selv gør sig om det at være single og troens rolle i forhold til det. Men da den uformelle, meget personlige samtale ikke blot opstår, kan en formel ramme omkring den uformelle samtale være en hjælp.

6.2 Single-relaterede temaer på talerstolen

Nogle interviewpersoner savner, at der sættes fokus på nogle af de temaer, der for dem selv vedrører det at være single. Andre mener, at det er vigtigt kun at tage temaer op, som går på tværs af livssituationer, så ingen mister identifikationen helt. Man skal fx ikke tale specielt om det at være single, hvis der ikke er særligt mange singler til gudstjenesten, påpeger en mand. Andre ser det som noget principielt, at man bør tale på tværs af livssituationer, fordi de temaer, der er relevante for den ene dybest set også er det for den anden.

En kvinde kunne godt tænke sig, at der blev talt om, hvordan man kan *"bruge troen, om det kan give ro i sjælen, forankring, hvilen i sig selv, at man har en anden sjælelig forbindelse end den der tosømhed"* (kvinde, 32 år). Her kommer fokus væk fra at handle om moral og fællesskab, hen på forholdet mellem tro og det eksistentielle aspekt af det at være single.

En anden peger på forskellen på det at være alene og det at være ensom som et tema, der ikke kun er relevant for singler. Emnet 'relationer' bliver udpeget som et ønsket tema af en kvinde der ligeledes hellere vil høre om generelle temaer end om det at være single. Dette skyldes, at *"jeg ved jo godt jeg er single, har accepteret det. Hvordan leve et liv, så jeg oplever at leve det liv, jeg er skabt til? Jeg gider ikke at nøjes"* (kvinde, 35 år). I hendes perspektiv er det vigtigt ikke at se det at være single som noget, der er mindre værd end det at være i et parforhold. Den indstilling styrkes bedst ved at fokusere væk fra situationen til det liv, der skal leves, mener hun.

Senere påpeger hun dog den uudlevede seksualitet som et tema er vigtig at tage op. Og det er netop et tema, som flere uopfordret kommer ind på og vender tilbage til

"Det med at have en seksualitet, når man er single, det bliver ikke særlig meget berørt. Det kunne der godt være brug for. For jeg synes, kirken, det er ikke at snakke om alternativer, og verdens alternativer det er at se pornografi eller at gå i byen, og give udløb for det der. Jeg synes hverken kirkens eller det omgivende samfunds alternativer er særligt fedt. Og hvordan forholder jeg mig til det? Hvad med kropskontakt? Man får ikke særligt mange berøringer som single. Det kan godt være lidt kropsfjendsk at være single. Det synes jeg også er træls" (mand, 32 år).

I denne mands perspektiv er seksualitet et tema, som man i hans kirke markerer gode grænser i forhold til, men der peges ikke samtidig på muligheder for, hvordan man lever med den. Den samme pointe har to af kvinderne. Det berøringsmæssige aspekt af det at være menneske tales der heller ikke om ifølge manden. Begge dele hænger i høj grad sammen med ønsket om taler og prædikener, der fokuserer på hverdagslivet (jf. s. 6).

Den kvinde, der er ny i kirkelige sammenhænge, kunne godt tænke sig, at der blev talt mere om kontroversielle emner og at høre mere klare holdninger til sex: *"Hvordan kombinere kærlighed og seksualitet inden for kristendommen? Hvad man kan inden for seksualiteten?"* (kvinde, 34 år). For hende er det et interessant emne at diskutere, og hun vil hellere have holdninger frem i lyset, så de kan blive konfronteret, end at man ikke tør at sige, hvad man mener. Det vigtige for hende er samtidig, at der er en accept af, at man har forskellige holdninger.

I en kirke har man mulighed for at indsende 'sager, der nager' til præsterne. Efterfølgende kan medlemmerne stemme om, hvilke temaer, der skal tages op. Netop seksualitet blev taget op i en prædiken fortæller to singler fra den samme menighed uafhængigt af hinanden.

"Vi havde en gudstjeneste om forholdet til sex. Det synes jeg var ret fremme i skoene, hvis jeg skal være helt ærlig. Det er ikke fordi jeg sådan har oplevet, at det havde jeg virkelig brug for at der blev talt om på den måde, men jeg har virkelig respekt for, at de tør gå tæt på, og at en præst tør at stille sig op og snakke om de ting uden at få røde ører. Sådan noget det rykker for mig. Så tager man fat i tabuer. Det var også noget om seksuelle fristelser. Ikke bare 'det må vi jo ikke'" (kvinde, 34 år).

Ærlighed omkring seksualitet er noget, der vinder respekt, fordi lederen tør at gøre sig sårbar. Det kan skabe identifikation, give plads til andet end glansbilleder og hjælpe andre til at bryde tabuer.

Der er således en række temaer relateret til det at være single, som der udtrykkes ønsker om at høre mere til, bl.a. ensomhed, troen som alternativ 'sjælelig forbindelse', relationer, fysisk nærhed og seksualitet. Nogle er optagede af at almengøre temaerne, så folk i parforhold også finder dem relevante, og singlerne ikke udpeges som en gruppe med særlige behov.

Mange af disse temaer har interviewpersonerne ikke tænkt over som undervisningstemaer, før de selv nævner dem i interviewsituationen. Det kunne antyde, at der er oplagte måder at sætte fokus på det at være single på, som ville 'dukke op', hvis man talte mere om det i forhold til det at være menighed.

7. At åbne det kristne fællesskab for ikke-kirkelige singler

På spørgsmålet om, hvordan man kan gøre menigheden attraktiv for singler i deres egen aldersgruppe, som ikke er vant til at komme i kirke, går mange af interviewpersonernes svar igen i forhold til overvejelserne omkring egne idealer.

Nogle af de interviewede peger på eksplicitte singlerelaterede temaer i udefrakommendes tilværelse, som man kan imødekomme som menighed. Nogle foreslår foredrag om livskundskaber, ensomhed m.v., som er lige relevante for kirkelige og ikke-kirkelige singler. En kvinde mener desuden, at singler ofte har mere overskud til at gøre sig eksistentielle overvejelser end de, der indgår i et parforhold. Andre mener, at der skal være brunch efter gudstjenesten eller lignende aktiviteter, som svarer til singlers livsstil og ønske om at bruge tid sammen med andre.

En mand mener, at det kristne fællesskab kan være et sted, hvor der er plads til ikke at skulle forsøge at lave om på sig selv for at få det godt med det at være single: *"Man kan lave rammer, hvor de behov man har, kan blive tilfredsstillet – men jeg synes det er federe at have*

en kultur, hvor man kan være ærlig. Hvor man kan fortælle om de behov, man har, og få at vide, at det er okay og naturligt og godt og sundt. Vi kan ikke løse det for dig, men du kan være her, og du kan græde, det er okay. Sætte folk fri fra det der kapløb om at skulle have det rigtig godt. Sige 'her er der plads til at du ikke lige føler dig forløst endnu'" (mand, 25 år).

Igen kan der her være tale om, at der i forvejen er mange muligheder for at udleve singlelivet i de kristne miljøer, han indgår i, hvilket gør behovet mindre end hos nogle af de andre interviewpersoner. Han ser et behov hos sig selv og andre for at kunne være til stede og blive accepteret med de følelser, man nu engang rummer her og nu.

Andre fokuserer mere generelt på måden at være og kommunikere sammen på, som noget, der kan tiltrække andre singler. Den 'søgende' kvinde mener, at det vigtigste er *rummelighed*, så folk tør at sige, hvad de tænker uden at opleve at blive 'sat i bås'. For hende handler det om at få afkræftet fordomme om, hvad det vil sige at være kristen, fx ved at vise, at kristne kan tale om livsstil og værdier uden hele tiden at tale om Gud. Det ansvar må ligge på den pågældende menighed. Det er dem, der er *"på hjemmebane, der kan gøre, at de (udefrakommende) tør at stille dumme spørgsmål. Det er ekstremt vigtigt at møde hinanden som mennesker mere end som roller, og at man starter (med at forklare) fra bunden, at ingen emner er forbudte, for mærkelige, for hellige at snakke om"* (kvinde, 34 år). Her gøres ærligheden, det fællesmenneskelige og det at mødes i forskellighed uden at tage noget for givet til træk ved et fællesskab, som andre vil tiltrækkes af.

8. Konklusion

Hvilke tanker gør singler sig om det at være menighed? Det er ikke muligt at tegne et ensartet billede deraf, hvilket hænger fint sammen med flere tilkendegivelser af, at de ikke ser sig selv som tilhørende en gruppe af singler i menigheden – det er blot noget, de tilfældigvis er her og nu. Personlighedstype, urbanitetsgrad, dvs. om man bor i storby eller i provinsen, tilknytningsgrad til det kristne fællesskab, andelen af singler på ens egen alder m.v. tilskrives af interviewpersonerne selv betydning for, hvordan man oplever det at være single i menigheden.

Den ideelle menighed

Nogle af de centrale temaer i beskrivelserne af den ideelle menighed er et nært fællesskab, rummelighed og mangfoldighed, ærlighed og plads til frustration og tristhed, socialt engagement, livsnære prædikener og bibelundervisning. Dels gives der udtryk for ønsker om at rumme den alders-, etnicitets-, civilstands- og livsstilsmæssige forskellighed, der præger befolkningen generelt. Dels fremsættes der ønsker om et konkret engagement i de temaer, der er relevante udenfor menighedslivet i et kristent perspektiv med plads til fælles overvejelser omkring, hvad det vil sige i dag.

Normer og reaktioner derpå

Der er interviewpersoner, som oplever at blive mødt af en norm om, at de helst skulle have været i et parforhold nu, eller at det er synd for dem, at de ikke er det. Andre oplever, at der er et pres for, at man skal have det godt med at være single, og atter andre oplever et pres for ikke at indgå i for mange kortvarige forhold. Der gives også udtryk for negativ særbehandling, fx det at skulle sove på sovesal på lejre, hvilket opleves som stigmatiserende. Og nogle interviewpersoner irriteres, når præsten for ofte anvender familierelaterede illustrationer under prædikenen. Endelig er der singler, som oplever det helt uproblematisk at være single i menigheden, fx fordi der i forvejen er en stor mangfoldighed af livssituationer og subkulturer repræsenteret.

Nogle singler anerkender selv en norm som 'rigtig', andre lægger kritisk afstand til den, uden at reagere åbenlyst på den, men lægger måske lidt følelsesmæssig afstand til fællesskabet, eller venter på, at de selv eller andre får mod til at ændre praksis. Atter andre forsøger at ændre kulturen ved at bryde med tabuer eller at tage initiativer, der kan præge kulturen i en bestemt retning. De, der handler på deres frustration, taler i høj om, hvad kulturen gør ved 'singlerne', og ikke kun hvad den gør ved 'mig' og synes at opleve sig selv som proaktive mennesker, der hjælper andre til at få det bedre med sig selv. På den måde gøres frustrationen i interviewene til en positiv kulturforbedrende drivkraft.

Om kæresten skal være kristen er primært et personligt anliggende for de interviewede. Nogle har selv sat det som et krav eller ser det som 'forkert' at have en ikke-kristen kæreste. For andre er det ikke noget princip, at kæresten skal være kristen, samtidig med at de mener, at det vil være sværere eller forbundet med afsavn at have en ikke-kristen kæreste i forhold til det at dele værdier og at opdrage børn sammen.

Fællesskaber for singler eller for alle?

Nogle af de interviewede så gerne, at der var flere arrangementer, hvor man kan finde en kæreste. Andre ønsker arrangementer eller møder hvor man netop ikke skal fokusere på det at være single, fordi de virker kikset eller er ubehageligt. De vil bare gerne have andre i samme livssituation at være sammen med, fx på weekendaftener eller som en del af kirkens arbejde. Nogle ønsker flere anledninger til flirt, fx ved fester, eller en større datingpraksis i menigheden, men ikke at det sker ved særlige singlearrangementer. Og andre igen savner ikke fokus på særligt single-venlige arrangementer. Endelig er der nogle, der hellere vil arbejde med at skabe bofællesskaber, hvor singler kan opleve at være familie for hinanden eller hjælpe andre singler med praktiske opgaver og på den måde skabe et handlingsfællesskab. Der er således ikke en fælles indstilling til dette tema hos singlerne, hvilket kunne indikere at der måske også mere generelt er stor forskel på singlers holdninger til dette tema.

Nogle af de, der kommer i fællesskaber med mange børnefamilier, savner, at der er flere aktiviteter for singler, mens andre savner at få del i det fællesskab, børnefamilierne har. Nogle giver udtryk for at ønske mere af begge dele. Nogle oplever, at forældre kræver urimeligt meget fokus på børnene, mens andre er tilfredse med, at der i højere grad tages hensyn til børnefamilierne, eller ikke oplever en sådan vægtning af aktiviteter eller fokus.

At tale om singlerelaterede temaer

Der er hos en del interviewpersoner et ønske om, at præster eller talere tager temaer op, som er relevante for singler. Nogle vil gerne høre om direkte singlerelaterede temaer, enten på særlige kurser, på temaaftner for singler eller – når det gælder singlers seksualitet – fra prædikestolen. Andre mener kun, der er behov for at tage almenmenneskelige temaer op, som også gælder for singler, fx ensomhed eller seksualitet mere generelt. Og en interviewperson ville gerne trække på ældre singlers livserfaring, hvis der blev skabt en ramme derfor.

To interviewpersoner har selv holdt kurser for singler, og oplevet, at det kan aftabuisere og afvæbne såvel skrækscenarier som urealistiske drømme om parforholdet. Det at kunne spejle sig i andre, det at få sat ord på sine egne erfaringer og følelser og det at få vejledning i det at leve livet ses således som vigtigt for nogle singler.

Åbenhed for nye singler

Endelig udpeges en række forhold, som man ifølge nogle af de interviewede oplagt kunne styrke, hvis man skulle gøre det kristne fællesskab mere meningsfuldt for ikke-kirkelige singler. Nogle understreger aktiviteter, der passer til singlers livsstil, fx det at tage tid til at spise brunch sammen efter gudstjenesten. Andre er optaget af at skabe rum for samtaler omkring eksistentielle temaer, som optager singler. Atter andre ser det kristne fællesskab som havende potentiale for at være et sted at få lov at være til stede med sine frustrationer, spørgsmål og måske anderledes tilgang til tilværelsen.

9. Et nært fællesskab, der ikke virker ensrettende?

På baggrund af undersøgelsen blandt singler i kristne fællesskaber kan man gøre sig en række overvejelser som leder, som single og som menighed.

Fællesskabet som præget af varme, tryghed, nære relationer etc. er et ideal for flere interviewpersoner. Det kan repræsentere noget stabilitet i forhold til relationer og værdier i et samfund, der på mange måder er præget af krav om forandringsparathed, præstation og relationer, som man vælger til og fra.¹ En interviewperson kalder sin tidligere menighed for sin 'familie'. Ligeledes kan det at have et tros- og værdimæssigt fællesskab give oplevelsen af at være en del af noget større, hvor man ikke selv konstant skal forsøge at skabe mening i tilværelsen, og hvor man kan blive styrket i sin tro.

Samtidig rummer det nære fællesskab også potentialet for at virke ensrettende på en måde, som kan få de deltagere, der afviger fx fra flertallets livssituation til at opleve sig som mindre gyldige medlemmer af fællesskabet. Og værdifællesskabet rummer en fare for, at det opleves som 'farligt' at give udtryk for holdninger, der ikke stemmer overens med flertallets, eller at

¹ Giddens, Anthony (1997): *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Reitzels Forlag.

være ærlig omkring, hvor svært det kan være at fastholde sine værdier i praksis. Det kan være forbundet med frygt for, at der vil blive set skævt til én.

Hvordan skaber man nærhed og fremmer stærke værdier uden at komme til at fremstå som ekskluderende for singler på måder, som man ikke ønsker at gøre det? På baggrund af undersøgelsen er det oplagt at tænke, at det næppe handler om at gøre fællesskabet mindre nært og familiært eller om at fokusere mindre på gode værdier, men netop at lade nærheden og værdierne præge den måde, man møder det 'anderledes' på, hvad enten det er den, der sidder i en singlesituation, eller det er den, der kæmper med værdierne:

En single nyder at der i menigheden også er familier, som man kan forbi til aftensmad hos, mens andre udtrykker et ønske om at opnå et sådant forhold til familierne. I forlængelse af det, kunne man overveje, om menigheden kunne have en familielignende funktion, fx ved at forskellige generationer mødes og får glæde af hinanden, ved at man hjælper hinanden rent praktisk, eller blot ved at privatsfæren omkring kernefamilien åbnes lidt op, således at singler oplever det at komme forbi hos nogle af familierne som en naturlig ting og at den eventuelle isolation for kernefamilien med det pres på parforholdet, som det kan medføre, brydes. Her er fællesskabet så stærkt, at forskellighed bliver til en fordel frem for noget, der bryder og opsplitter det. Det skal samtidig siges, at ikke alle singler er optagede af relationen til familierne. Det at *skulle* engagere sig kunne blive til en ny ensrettende og måske u hensigtsmæssig norm.

Hvad angår de fælles værdier giver de, der føler sig udfordret af dem eller kan have det svært med at følge dem, udtryk for et behov for plads til ærlighed omkring det ikke at være enig eller omkring det at være i en proces, der ikke altid lykkes. Man kan overveje, om det at have stærke værdier i et fællesskab måske netop kan gøre det muligt at rumme dem, der stiller spørgsmål eller ikke synes, de lykkes, fordi værdiernes forankring er stærk og ikke nemt kan trues og væltes omkuld af det, der er 'anderledes'. En sådan rummelighed kan desuden skabe plads til ærlighed på andre felter, således at der opleves at være plads til at tage andre tabuiserede emner op. Værdierne kan omsættes i en aktiv indsats for at fremme venskaber, små fællesskabsgrupper eller et stort fællesskab med plads til at dele det, der er svært i livet og i forhold til det at tro.

10. - Og hvad gør vi så?

Hvad kan man helt konkret fremme et på én gang nært, værdibaseret og rummeligt fællesskab? På baggrund af undersøgelsen kan man pege på en række overvejelser, som hhv. lederne, fællesskabet og singlerne hver især gøre sig.

10.1 Hvad lederne kan gøre

Sæt fokus på dem, der stikker ud!

Undersøgelsen viser, at mangfoldighed kan være med til at skabe oplevelsen af, at man ikke skal være i en bestemt situation eller være perfekt for at kunne være inde i varmen. Prøv at tiltrække mennesker, der er forskellige fra det typiske medlem af fællesskabet. For eksempel kan du opmuntre nogle af dem, der ikke er de mest typiske medlemmer af fællesskabet til at tage ansvar.

Vis, hvem du er – vær ærlig!

Hvis lederen tør at være ærlig, så tør andre det også lettere. En leder, der sætter ord på ting i livet, der ikke er lette, kan være med til at fremme en kultur, hvor folk ikke føler, at de er nødt til at forstille sig, heller ikke i forhold til det, der kan være udfordrende ved at være single. Vi mødes konstant med brands og reklamer, der lover en perfektion, som virkeligheden måske ikke altid lever op til, samt med krav om selv at præstere det perfekte. I et sådant samfund kan netop autencitet og plads til fejlbarlighed måske være noget af det mest attraktive, det kristne fællesskab kan tilbyde.

Vær opmærksom på de små ting!

Der kan være praktiske forhold, som singler irriteres over eller oplever som uligeværdige, fx det altid at blive sendt på sovesal på menighedslejren, mens familier og par får tomandsværelser. Man kan ikke altid vide, hvilke forhold, der har en sådan effekt på en single. Derfor kan det være godt at gå ind i en dialog med disse omkring praktiske forhold, der kunne ændres for i højere grad at signalere ligeværdighed.

Nuancér metaforene!

Prædikanter kan også være opmærksomme på, hvilket billedsprog, de anvender, når de taler til hele fællesskabet. Henviser man altid til ægtefællen og børnene, eller sørger man for også at anvende andre metaforer, som flest mulige kan relatere til?

Nogle singler går rundt med tanker om eller behov for singlevenlige arrangementer, som de endnu ikke har sat ord på eller er bevidste om. Hvis man i menigheden taler om, hvilke behov der er og opmuntrer de, der ser behov, til at gøre noget ved dem, kan det afføde nye initiativer – også blandt singlerne. Man kan sætte en kirkekaffe af til idéudveksling, eller man selv eller andre kan være opsøgende over for folks idéer på tomandshånd. Det kan også være vigtigt at give relationel og økonomisk støtte undervejs.

Hvis der viser sig at være et behov for singlearrangementer, er det samtidig vigtigt at være opmærksom på ikke at kategorisere singler som 'dem, der har særlige behov', da det vil opleves som både forkert og stigmatiserende af nogle singler.

Tal om seksualiteten – ikke blot dens rammer!

I forhold til temaer kan man overveje, hvad det signalerer, hvis man siger, at sex hører til i ægteskabet, men ikke giver anvisninger til, hvordan man kan leve med sin seksualitet som single. Det kan let give indtryk af et værdifællesskab, hvor normerne sættes højt, mens det levede liv i sig selv ikke er noget, man beskæftiger sig med. På den måde kan normen om at

leve afholdende som single komme til at fremstå som en regel, der har til formål at binde fællesskabet sammen holdningsmæssigt for at kunne definere sig selv som forskelligt fra det omgivende samfund, uden at normen giver mening i sig selv i praksis. Hvis man derimod fremsætter tanker om eller giver plads til overvejelser omkring, hvordan man som afholdende kan leve med sin seksualitet på en god måde, vil det signalere, at fokus er på at hjælpe folk til at leve det gode liv. I hvilken sammenhæng og på hvilken måde, det kan gøres, er naturligvis forskelligt fra fællesskab til fællesskab.

Stil spørgsmål og lyt!

Endelig kan man spørge sig selv, om lederne har et ansvar for at fremme 'feedback-mekanismer' i menigheden, så de kan få indblik i forskellige typer fællesskabsdeltageres oplevelser og holdninger. Det kan ske gennem det at arbejde med områdeledere, der kan give input videre. Det kan også ske ved, at man tager tid til at tale med nogle af dem, der er meget forskellige fra en selv i menigheden, fx singler, hvis man selv er i et parforhold. Den viden, man indhenter, kan i nogle tilfælde anvendes i udviklingen af rammerne for menighedens liv, mens den i andre tilfælles kan tages op i prædikener og anden kommunikation, eller blot give en pejling om, hvad der rører sig i menigheden.

10.2 Hvad fællesskabet kan gøre

Der er også en række ting, som de, der indgår i det kristne fællesskab kan være opmærksom på.

Vær bevidst om, hvordan du kommenterer på, at en person er single!

For nogle er det grænseoverskridende at blive spurgt om, hvorvidt man har 'noget under opsejling' m.v., og det at blive 'trøstet' i forhold til at være single uden at have bedt om det, kan opleves absurd eller nedværdigende. Andre vil måske gerne 'sættes op' af deres venner, men ikke af fremmede. Kort sagt: Hvis man ikke kender en person særligt godt, er det ikke sikkert, vedkommende går og venter på at få sin civilstand kommenteret af én!

'You don't know me...'

Man kan som fællesskab være opmærksom på ikke at tage for givet, at man ved, hvorfor en person er single, eller hvordan vedkommende trives med det. Nogle singler oplever, at det ikke er let at finde 'den rette', fordi man ønsker en kristen kæreste, og at der ikke er så mange af slagsen i deres aldersgruppe i de kredse, de færdes i. En af de interviewede giver udtryk for at have mere brug for anerkendelse for sit valg end undren over den manglende kæreste.

Man kan heller ikke vide, hvordan en single har det med at være single. Måske vedkommende har det godt og er glad for sit liv. Måske vedkommende har det skidt og har brug for plads til at være frustreret.

Vær ærlig – det smitter!

Andre savner en større ærlighed omkring det, der ikke lykkes eller det, der er svært, både i forhold til det at finde en kæreste, i forhold til at praktisere den moral, man ønsker at tilslutte sig, i forhold til troen og i forhold til livet mere generelt. Hvordan opstår en sådan ærlighed?

Flere påpeger, at det handler om, at nogle går foran og tør at bryde de tabuer, der eksisterer. Måske man kan begynde at gøre det i mindre fællesskaber først og derefter udbrede det til det større fællesskab.

Åbn kernefamilien!

Familier kan måske være bevidste om at invitere singler i menigheden ind i deres hjem og liv og på den måde bryde noget af den privatisering af de nære relationer, som har fulgt med samfundsudviklingen. Det kristne fællesskab kan være et sted, hvor de singler, der ønsker det, kan få glæde af andres børn og tilbringe en aften hos en familie i stedet for at være alene, og hvor forældrene kan få en pause fra børnene eller fra det pres, der kan være på 'den lykkelige, isolerede kernefamilie, der klarer sig selv'. Livserfarne mennesker kan få fællesskab med yngre singler (og andre), der kunne bruge sparring i forhold til deres livssituation.

10.3 Hvad singlerne kan gøre

Undersøgelsen peger også på en række initiativer, som singler selv kan tage.

Gå til lederen med dine frustrationer!

De interviewede, der er gået til en præst eller leder med deres holdninger, har oplevet at være blevet lyttet til. Ved at gøre det, kan du få luft for dine tanker og sandsynligvis få oplevelsen af at være blevet hørt. Sandsynligvis ved lederen ikke, hvad det er, du har behov for på forhånd. Det kan være godt i sig selv. Samtidig giver du vedkommende indsigt i en problemstilling, som han eller hun måske aldrig har været bevidst om. Det samme gælder forslag til emner at behandle, fx i en prædiken eller på en temadag.

Smøg ærmerne op!

Ved selv at handle på de behov, man ser og oplever, kan en single ændre sin relation til fællesskabet fra at være en person med behov, der ikke bliver imødekommet til at være en person, der er med til at udvikle fællesskabet og rammerne for det. Er der behov for hjælp fra ledere, fx til økonomi, fysiske rammer, sparring e.l., er det også oplagt, at man selv tager initiativet og spørger lederne.

Praktisér den kultur, du ønsker

Endelig siger flere interviewpersoner, at de ville ønske, at de selv turde begynde at praktisere den kultur, som de savner, for det er den måde, man kan fremme den på, mener de. (Nogle mener desuden, at det må ske ved at præster og ledere tager temaerne op og opmuntrer til kulturændringen.) Hvis flere begynder at gøre dét, de savner, at alle gør, vil man allerede have sat gang i en kulturforandring. Måske det at tale sammen om, hvilken kultur, man gerne ville have, er det første skridt i den retning.